

Suomalaisten lasinen lapsuus 1994 ja 2004

Huoli varhaisnuorten päihteiden käytöstä on viemässä huomiota paljon suuremmasta ongelmasta: siitä, että me aikuiset aiheutamme haittoja lapsillemme omalla juomisellamme. Tuoreen Lasinen lapsuus -tutkimuksen mukaan yllättävän moni, joka kymmenes suomalainen, on varttunut päihdeperheessä. Uudet tulokset vahvistavat ja tarkentavat kymmenen vuotta aikaisemmin kerätyn kyselyn tuloksia.

TEUVO PELTONIEMI | teuvo.peltoniemi@a-klinikka.fi

Uuden Lasinen lapsuus -kyselyn tiedot kerättiin TNS-Gallupin kautta huhti-touku-kuussa 2004. Aineisto edustaa koko Suomen 15 vuotta täyttäneitä väestöä Ahvenmaata lukuun ottamatta. Otokseen kuuluu 473 miestä (painotettuna 485) ja 532 naista (painotettuna 520) eli yhteensä 1005 henkeä. Uusi aineisto on periaatteessa samanlainen kuin vuoden 1994 aineisto, joka kerättiin Suomen Gallupin kautta elo-syyskuussa 1994. Silloin otokseen kuului 491 miestä (painotettuna 482) ja 519 naista (painotettuna 528) eli yhteensä 1010 henkeä. Kysymykset pyrittiin uudessakin tutkimuksessa pitämään täysin samalla tavalla muotoiltuna, joskin osa tavanmukaisia Gallupin käyttämiä taustakysymyksiä oli hiukan muuttunut. Uudet taulukot on laskettu molemmista aineistoista yhdenmukaisella tavalla käyttäen painotetuissa arvoissa useampia desimaaleja kuin 1994 raporteissa. Sen vuoksi pyöristettyinä joissakin arvoissa on prosenttiyksikön ero ja vuoden 1994 aineiston raporttiin verrattuna (Peltoniemi 2003b).

Tutkimuskysymykset

Eurooppalaisen riskiperheiden lasten hyväksi toimivan ENCARE-verkoston (2004) laatiman yhteenvedon mukaan eri maissa tehtyjen tutkimusten raporttoimien päihdeperheiden määrän suuruusluokka vaihtelee todella paljon, mikä kertoo myös määritelmien erilaisuudesta. Joissakin tutkimuksissa on oletettu, että vanhempien runsas päihdeiden käyttö aiheuttaa automaattisesti lapsille ongelmia. Aikaisemmassa vuoden 1994 suomalaisessa Lasinen lapsuus -tutkimuksissa määrittely oli vastaajan subjektiivinen arviointi siitä, oliko perheen alkoholinkäyttö liikakäyttöä ja aiheutuiko siitä vastaajalle haittoja.

Encare-sivuston tietokanta toteaa, ettei päihdeperheiden määrästä ole Euroopassa tyydyttäviä numero-tietoja, osittain sen vuoksi, ettei sellaisia tutkimuksia tehdä rutiinimaisesti juuri missään maassa, ja toiseksi siksi, että kyse on piiloilmioista, jonka esilletuloa häpeä ja salailu estävät. Lisävaikeutena on se, että päihdeperhe on usein samalla perheväkivallan, mielenterveysongelmien tai muiden sosiaalisten ongelmien leimaama pienyhteisö (www.encare.info).

Lasinen lapsuus -gallupeissa tärkein tutkimuskysymys on **ilmiön yleisyys ja siihen liittyvät haitat. Tätä kysytään subjektiivisten kokemusten kautta, eli vastaaja itse arvioi, oliko hänen lapsuudenperheessään päihdeiden ongelmakäyttöä ja aiheutuiko siitä hänelle haittoja lapsuudessa ja mahdollisesti myös aikuisena** (Peltoniemi 2003 a,b). Perheen päihdeongelmia ja niihin liittyviä haittoja tarkastellaan jäljempänä myös joidenkin taustamuuttajien avulla.

Tutkimushaastatteluissa näistä asioista kysyttiin tavalla, joka korostaa alkoholin roolia. Toisaalta, kun teemana on monelle vuosikymmenien takainen asia, ei ole kovin todennäköistä, että vastaaja olisi elänyt huumeita käyttävässä kodissa:

- Esiintyikö Teidän omassa lapsuudenkodissanne alkoholin tai muiden päihdeiden liikakäyttöä?
- Aiheuttiko alkoholin tai muiden päihdeiden liikakäyttö lapsuudenkodissanne Teille lapsena haittoja tai ongelmia?
- Millaisia nämä haitat tai ongelmat olivat? (Avokysymys)
- Huomaatteko näiden lapsuuden ajan haittojen ja ongelmien vaikutuksia itsessänne vielä nyt (lähes) aikuisenakin?
- Millaisia vaikutuksia Te havaitsette itsessänne vielä nytkin? (Avokysymys)
- Oletteko koskaan hakenut apua lapsuuden kodin alkoholin liikakäytön aiheuttamiin haittoihin ja ongelmiin?

Päihdeperheiden esiintyvyys Suomessa 1994 ja 2004

Vuonna 1994 kerätyn Lasinen lapsuus -kyselyn tulokset herättivät aikoinaan suurta huomiota, koska päihdeperheiden määrä Suomessa osoittautui yllättävän suureksi: noin kymmenesosa suomalaisista kertoi eläneensä lapsuutensa päihdeperheessä. (Peltoniemi 2003b) Edellisestä mittauskerrasta on kulunut kymmenen vuotta ja vaikka tutkimuksessa mitataankin **elin-aikaista esiintyvyyttä** eli prevalenssia, on haastateltavien joukossa nyt myös kokonainen ikäpolvi uusia 15–24-vuotiaita vastaajia. Kun yhteiskunnassa on asiasta puhuttu vuosikymmen – ei vähiten Lasinen lapsuus -toiminnan vuoksi – tämä on myös saattanut muuttaa asenteita niin, että asiasta on helpompi puhua.

Suomalaisessa elämänmuodossa on kymmenen vuoden aikana tapahtunut paljon ja myös erityisesti päih-teisiin liittyvissä asioissa. Henkeä kohti laskettu tilastoitu alkoholin kulutus on kasvanut litralla vuoden 1994 6,6 litrasta vuoden 2004 kesäkuun 7,6 litraan. Jos mukaan lasketaan myös tilastoimaton alkoholi, kokonaiskulutus nousee noin kymmeneen litraan. Vastaa-jista 77 prosenttia vuonna 1994 ja 66 prosenttia vuonna 2004 oli syntynyt ennen vuotta 1968, jonka jälkeen kulutus on noussut huomattavasti korkeammalle tasolle kuin ennen (kuvio 1). Myös huumeiden käyttö on lisääntynyt. Nämä seikat ovat periaatteessa voineet vaikuttaa siihen, että päihdeperheiden lasten yleisyydessä olisi tapahtunut muutoksia.

Vuoden 1994 Lasinen lapsuus -aineistossa oli epä-suora kysymys, jonka mukaan kolmasosa (34 %) vastaajista tiesi lähipiirissään perheitä, joissa käytetään

alkoholia tai muita päihteitä tavalla, josta aiheutuu haittaa. 61 prosenttia ei tiennyt yhtään sellaista perhettä ja 6 prosenttia ei osannut sanoa. Keskimäärin päihdeperheitä havainneet tiesivät 2,8 päihdeperhettä. Vuonna 2004 tätä kysymystä ei toistettu, vaan keskitettiin vastaajien omakohtaisiin kokemuksiin.

Tutkimustapa ja lapsi päihdeperheessä -ilmiön perusolemus vaikuttavat siihen, ettei kovin suuria muutoksia pitäisi olla odotettavissa. Koko elämänkaarta koskevan tutkimuskysymyksen vuoksi ei olekaan varsinainen yllätys, että tutkimuksen perustulos on se, että päihdeperheissä kasvaneiden lasten määrä on pysynyt samana: 11 prosenttia vuonna 1994 ja 10 prosenttia vuonna 2004 (kuviot 2-3).

Uuden 2004 Lasinen lapsuus -aineiston vastaajista 81 prosenttia kertoo, ettei heidän lapsuudenkodissaan käytetty liiallisesti päihteitä. Vastaajista 9 prosenttia sanoo, että perheessä juotiin liikaa, mutta siitä ei aiheutunut heille haittoja. Haittoja oli kokenut joka kymmenes siten, että koko vastaajajoukosta 4 prosentilla oli ollut haittoja vain lapsena, 4 prosentilla sekä lapsena että aikuisena ja 2 prosenttia oli hakenut apua niihin kokemuksiinsa ongelmiin, jotka liittyvät vanhempien päihteiden käyttöön.

Muuttumaton perustulos tarkoittaa sitä, että noin joka kymmenes suomalainen on kasvanut kodissa, jossa liiallinen alkoholin käyttö tai muu vanhempien päihdeongelma aiheutti hänelle myös ongelmia tai haittaa (kuvio 3). Toisella tavalla ilmaistuna tutkimustulos paljastaa sen, että pyöreästi puoli miljoonaa suomalaista on ollut lapsena alttiina haitoille ja vahingoille, jotka johtuvat isän, äidin tai molempien runsaasta alkoholista tai muiden päihteiden käytöstä.

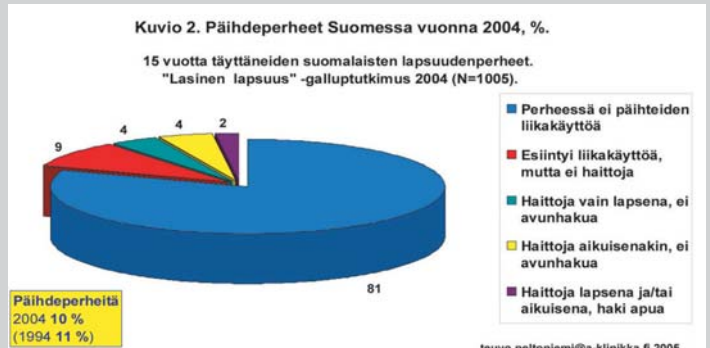
Eurocaren and Cofacen kokoomaraportti arvioi, että 1990-luvulla EU-maissa ja Norjassa oli 4,5-7,7 miljoonaa alle 15-vuotiasta lasta, jotka saattoi arvioida päihdeperheiden lapsiksi. Tämä tarkoittaisi 7-12 prosent-

tia näiden maiden lapsista (Alcohol problems in the family 1998). Espanjalainen tutkimus arvioi alkoholiperheiden lapsia olevan 11 prosenttia väestöstä. Vuonna 1996 Hollannissa 8 prosenttia aikuisikäisestä väestöstä raportoi ainakin toisen vanhemmista oleen päihdeongelmainen. Saksassa arvioitiin 3,5 miljoonaa lapsella, Ruotsissa 250 000 lapsella ja Tanskassa 60 000 lapsella olevan päihdeongelmainen vanhempi (www.encare.info).

Peltoniemen (2003c) vuosina 1995-96 tekemän Lasinen lapsuus -ammattilaitutkimuksen mukaan 71 prosenttia ammattiauttajista oli tavannut vuoden aikana työssään ainakin yhden päihdeperheen lapsen. Lasinen lapsuus -yleisökyselyn paljastama suomalaisten päihdeperheiden määrä on sekä 1994 että 2004 samaa suuruusluokkaa Ackermanin (1992) amerikkalaisen arvioinnin kanssa. Emshoffin ja Anyanin kokoomaraportin mukaan Yhdysvalloissa on arvioitu 6,6 miljoonan alle 18-vuotiaan lapsen asuvan kodissa, jossa ainakin toisella vanhemmista oli alkoholiongelma. Myös haittojen tyyppi näytti aika samanlaiselta niin Yhdysvalloissa kuin Suomessa (Peltoniemi 2003b).

Päihdeperheiden esiintyvyyden muutokset 1994 ja 2004

Kuviossa 3 verrataan tarkemmin vuosien 1994 ja 2004 yleisyyskysymyksiä. Muutokset ovat pieniä, mutta huomiota kiinnittää se, että kun vuonna 2004 vastaajista 9 prosenttia sanoo, että perheessä kyllä juotiin liikaa, mutta siitä ei aiheutunut heille haittoja, vastaava luku vuonna 1994 oli 6 prosenttia. Ero ei ole tilastollisesti merkittävä, mutta jos se on viite muutostrendistä, se saattaisi parhaimmillaan tarkoittaa sitä, että vanhemmat ottaisivat nykyisin paremmin lapset huomioon, niin että lapsille ei aiheutuisi samassa mitassa haittoja vanhempien juomisesta.

Päihdeperheiden esiintyvyyden raportointi taustamuuttujien mukaan

Suomen alkoholinkulutus on ollut nykytasoon verrattuna melko pientä silloin, kun pääosa tämän tutkimuksen vastaajista eli lapsuuttaan (kuvio 1). Siksi yleisyyttä on syytä tarkastella ikäryhmittäin. Vuonna 1994 ero nuorimpien ja vanhimpien välillä liikkakäyttöperheissä oli selkeä (21 % vs. 6 %) ja muitakin ikäryhmiä tarkastelemalla näytti siltä, että liikkajuomisen osuus kasvoi systemaattisesti, mitä nuoremasta vastaajasta oli kysymys (Peltoniemi 2003b). Vuonna 2004 erot ovat tasoittuneet niin, ettei nuorimpien ja vanhimpien ikäryhmien välillä ole enää eroa perheen vanhempien liikkajuomisen raportoinnissa (17% vs.16%).

Myöskään haittojen määrässä (kuvio 4) ei ole iän mukaista merkitsevää eroa enää vuonna 2004, niin kuin ei siinäkään, onko liikkajuominen aiheuttanut vastaajalle haittoja vanhinna ikäryhmää lukuun ottamatta.

Ikään ja vastaajan lapsuudenajan erilaiseen alkoholinkäyttötasoon ja päihteiden käyttötapoihin mahdollisesti liittyvien erojen lisäksi on mahdollista, että ikäryhmien hiukan epä johdonmukaisissa eroissa olisi kysymys **sukupuoleen** liittyvistä raportoinnin tai haittojen kokemisen eroista.

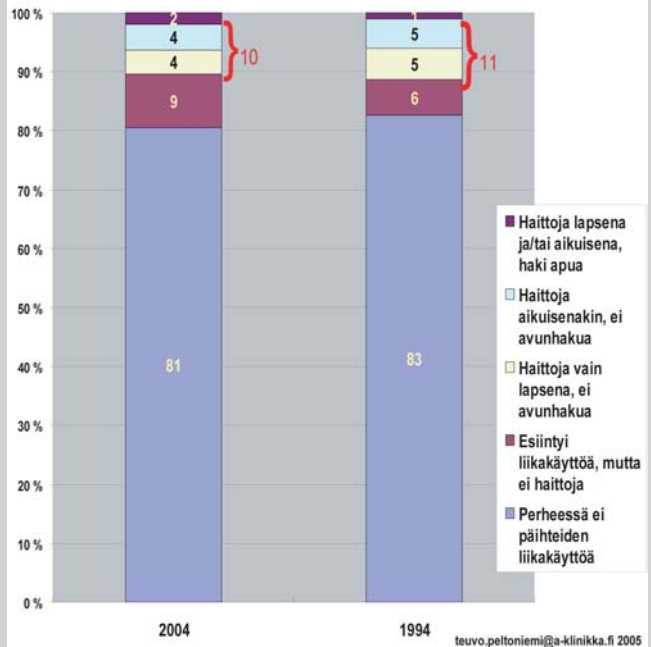
Liikkakäyttöperheiden raportoiduissa määrissä ei ollut eroa vuonna 1994 sukupuolen mukaan (kuvio 5). Vuonna 2004 näyttää kuitenkin olevan lievä tendenssi, jonka mukaan naiset (23 %) kertoivat eläneensä useammin liikkakäyttöperheissä kuin miehet (16 %). Samantyyppinen ero koskee myös lapsena koettuja haittoja (naiset 13 %, miehet 7 %), vielä aikuisenakin koettuja haittoja (naiset 9 %, miehet 3 %). Osa näistä eroista on luottamusvälin raja-arvoilla tai niiden ulkopuolella, joten tulos on kuitenkin vain viitteellinen.

Erot ovat kuitenkin hyvin mielenkiintoisia ja kertovat ehkä siitä, että naiset ovat alkaneet kokea päihdeperheiden asian vahvemmin kuin miehet eli tulkinneet päihteiden liikkakäytön ja päihdeperheessä elämisen herkemmin kriteerein kuin miehet. Vaikka erot ovat pieniä, asia vaatisi jatkotutkimuksia uusilla aineistoilla.

Asiaa tarkastellaan vielä **jakamalla ikäryhmät myös sukupuolen** mukaan (kuvio 6). Yleistrendi on, että naiset ovat raportoineet enemmän päihdeperheisiin liittyviä ongelmia kuin miehet. Nuorimmat – niin miehet kuin naiset – ovat raportoineet hiukan enemmän

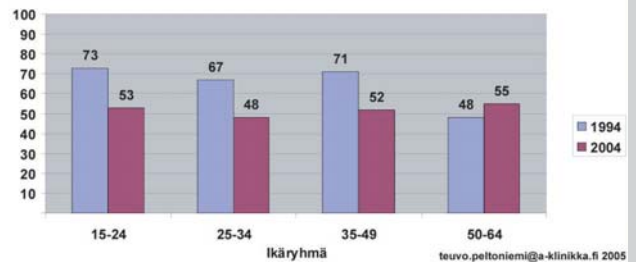
Kuvio 3. Päihdeperheet Suomessa 2004 ja 1994, %

15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet. "Lasinen lapsuus" -galluputkimus 1994 (N=1010) ja 2004 (N=1005).

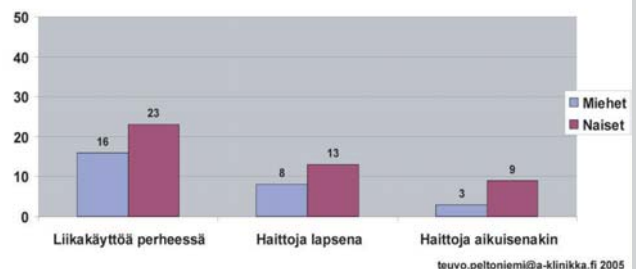
Kuvio 4. Liikkakäyttöperheissä lapsena ongelmia kokeneita vastaajan iän mukaan 1994 ja 2004, %.

15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet. "Lasinen lapsuus" -galluputkimus 1994 (N=175) ja 2004 (N=203).

Kuvio 5. Päihdeperheiden ominaispiirteitä vastaajan sukupuolen mukaan vuonna 2004, %.

15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet. "Lasinen lapsuus" -galluputkimus 2004 (N; miehet=473, naiset=532).

Yleisesti ei ole ymmärretty, kuinka paljon kodin päihteen käyttö heijastuu lasten tunne-elämään, elämäntaloihin ja myöhempään päihteen käyttöön sekä lapsuudessa että vielä sen jälkeenkin.

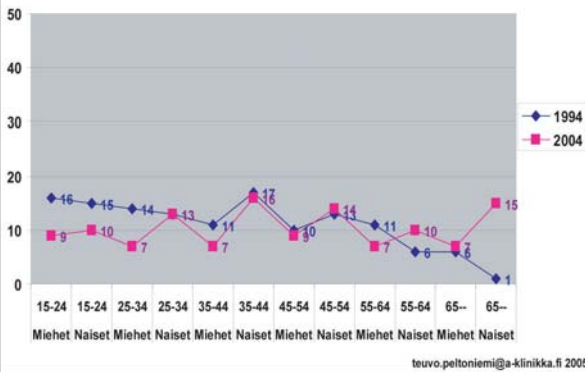
päihdeperheessä elämistä kuin vanhemmat vastaa-
jat (varsinkin vuonna 1994), vaikka tässä tulokset
eivät ole yhtä johdonmukaisia. Suurin poikkeama
kahden tarkasteluvuoden välillä ovat ikääntyneet
(65-vuotiaat ja vanhemmat) naiset, joiden luku on
pienin vuonna 1994 ja melkein korkein vuonna
2004. Tätä poikkeamaa on vaikea selittää, ja se lie-
nee pelkkä tilastollinen sattuma.

Asuinpaikan mukaan tarkasteltaessa erot ovat
pieniä (kuvio 7). Kuitenkin molempina vuosina
maaseutu erottuu hiukan pienempien numeroiden
kautta, katsotaan sitten liikajuomista tai haittojen
esiintymistä. Pääkaupunkiseudulla määrät ovat
korkeimmillaan. Suuri osa liikajuomisen eroista
asettuu luottamusvälin ulkopuolelle. Erot näyttä-
vät liittyvän erityisesti maaseutuun, jonka merki-
tystä tulisi tutkia perusteellisemmin.

Liikakäyttöä ja päihdeperheitä taulukoitiin myös
muiden väestöä kuvaavien taustamuuttujien avul-
la, mutta nämä eivät tuottaneet selkeitä eroja, tai
tutkimuksen kaksi eri aikaan kerättyä aineistoa an-
toivat kovin ristiriitaisia tuloksia. Ilmeisesti mah-
dollisten erojen tutkiminen vaatisi tarkempia ai-
neistoja ja luultavasti myös enemmän perheen
päihteen käyttöön ja dynamiikkaan liittyviä taustatietoja.

Kuvio 6. Päihdeperheessä lapsena koetut ongelmat vastaajan iän ja sukupuolen mukaan 1994 ja 2004, %.

15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet.
"Lasinen lapsuus" -gallututkimus 1994 (N=1010) ja 2004 (N=1005).

Päihdeperheessä lapsena koetut haitat

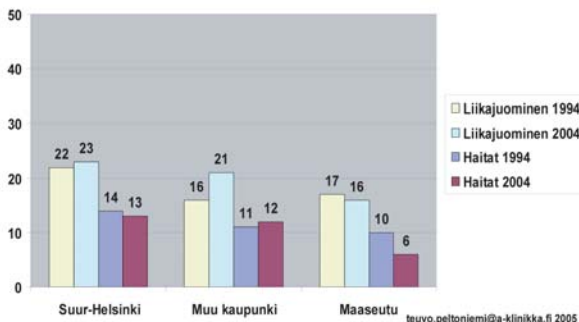
Päihdeperheessä mahdollisesti koettuja haittoja kysyttiin kahdella kysymyksellä, joissa eroteltiin lapsena koetut haitat ja vielä aikuisuudessaakin päihdeperheessä elämiseen yhdistetyt ongelmat.

Vaikka tuloksissa on eroja kahden mittauskerran välillä, lapsuuden ongelmia koskevan haittakuvion yleissanoma pysyy samana (kuvio 8). Perheriitojen ja epäsovun näkeminen olivat päihdeperheessä eläneiden suomalaisten vastaajien yleisimmin muistamat lapsuudessa esille tulleet haitat. Ne mainitsi joka toinen vuonna 1994 ja runsas kolmannes vuonna 2004. Tavallista oli turvattomuuden tunteen lisääntyminen, joka korostui erityisesti vuonna 2004 (42 %). Samoin nousivat vahvasti esille omien vanhempien pelkääminen sekä ahdistuksen ja masennuksen tunteet.

Koetut ongelmat voi jakaa neljään ryhmään: **turvattomuus ja pelko, yleiset omaan itseen kohdistuvat negatiiviset tunteet, perheen ulkopuolella koetut haitat**, kuten heikko koulumenestys ja **päihteen käyttöön suoraan liittyvät haitat**, jotka kuitenkin ovat verraten harvinaisia lapsena. *Päihdeperheessä eläminen korostuu suuren turvattomuuden, pelon ja yksinäisyyden ajanjaksona.*

Kuvio 7. Liikajuominen ja lapsena päihdeperheessä koetut haitat vastaajan asuinseudun mukaan 1994 ja 2004, %.

15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet.
"Lasinen lapsuus" -gallututkimus 1994 (N=1010) ja 2004 (N=1005).

Monet lapsena koetuista haitoista olivat seuranneet päihdeperheissä eläneitä vielä aikuisuuteenkin (kuvio 9). Mittausvuosien välillä on eroja yksittäisissä asioissa, mutta yleiskuva on jälleen samanlainen molempina vuosina. Aikuiselämässä erityisesti suhde päihteisiin on luonnollisestikin koettu ongelmana useammin kuin lapsena.

Yli puolet vastaajista mainitsi molempina vuosina alkoholiin ja muihin päihteisiin liittyviä ongelmia. Noin joka kolmas kertoi, että hänellä on hyvin kielteinen ja paheksuva suhde alkoholiin. Vastaajista 10 prosenttia sanoi olevansa ahdistunut tilanteissa, joissa käytetään alkoholia ja 14 prosenttia oli huolestunut ajoittaisesta päihteiden käytöstään. Muuten aikuisiän ongelmat liittyivät omaan persoonaan ja ihmissuhteisiin. Yleisiä olivat mm. heikko itsetunto, pelokkuus, jännittyneisyys, aggressiivisuus, vaikeus luottaa muihin ihmisiin, turvaton ja voimaton olo sekä pari- ja ihmissuhdeongelmat.

Sukupuoli ja päihdeperheessä koetut haitat

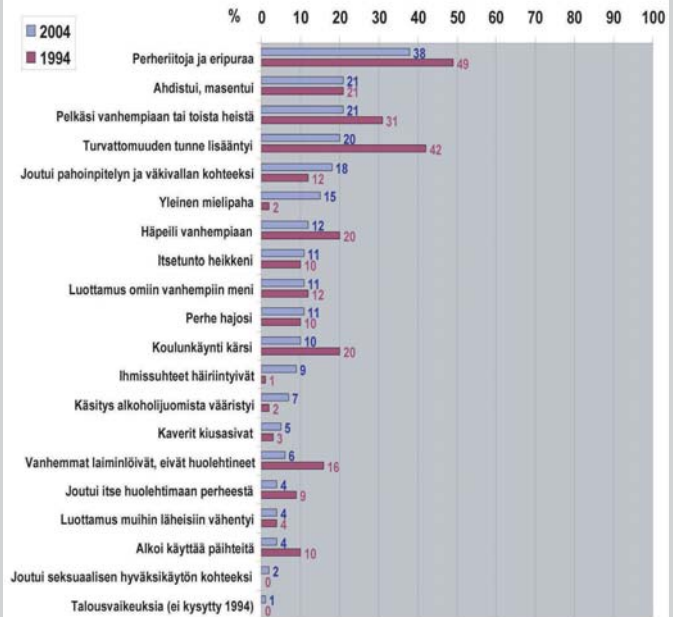
Asiaa voi vielä selventää tarkastelemalla haittoja myös sukupuolen mukaan (kuvio 10). Aineistona on vuoden 2004 kysely. Tarastelussa käytetään luokituksena äskettäin muodostettua nelijakoa. Omaan itseensä kohdistuvat haitat ovat lapsuudessa hiukan yleisempiä naisilla kuin miehillä, ulkoisiin haittoihin ja päihteisiin liittyvät haitat taas hiukan yleisempiä miehillä kuin naisilla. Erot eivät kuitenkaan ole kovin suuria.

Suuri ero on kuitenkin siinä, että naisista 65 prosenttia, mutta miehistä vain 41 prosenttia sanoo huomanneensa päihdeperheessä elämisen aiheuttavan heille ongelmia vielä aikuisenakin. Tosin miehistä 7 prosenttia (naisista vain 1 %) on epävarmoja siitä, onko heillä esiintynyt haittoja aikuisena.

Erityisesti päihteisiin suhtautumiseen ja niiden väärinkäyttöön liittyvät ongelmat korostuvat naisilla aikuisena eli tilanne kääntyy toisinpäin kuin ero oli lapsuudessa. Sama ero on ulkoisten haittojen ryhmässä. Naisilla niiden osuus on aikuisuudessa suurempi kuin miehillä. Turvattomuus ja pelko sekä omaan itseen liittyvät ongelmat ovat taas vähäisempiä kuin miehillä. Tulok-

Kuvio 8. Suomalaisen päihdeperheiden lasten lapsuudessa kokemat haitat 1994 ja 2004, %.

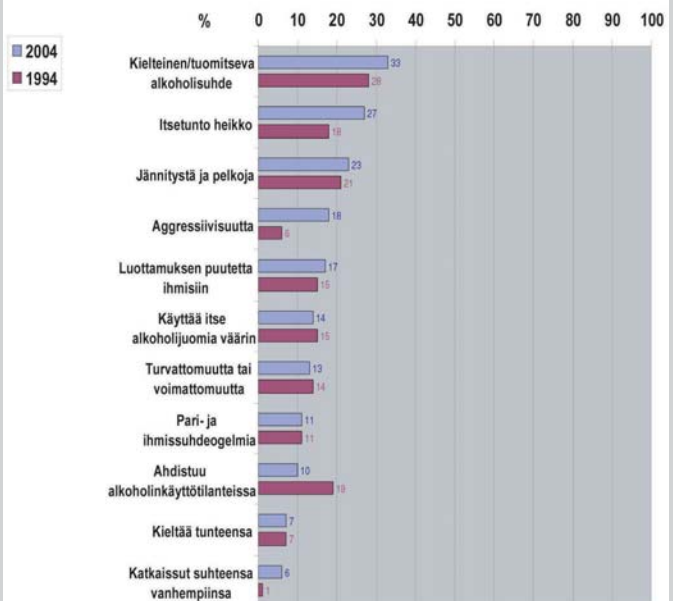
15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet. "Lasinen lapsuus" -gallututkimus. Lapsuuden haitat 1994 (N=114) ja 2004 (N=115).

teuvo.peltoniemi@a-klinikka.fi 2005

Kuvio 9. Suomalaisen päihdeperheiden lasten aikuisuudessa kokemat haitat 1994 ja 2004, %.

15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet. "Lasinen lapsuus" -gallututkimus. Aikuisuuden haitat 1994 (N=60) ja 2004 (N=60).

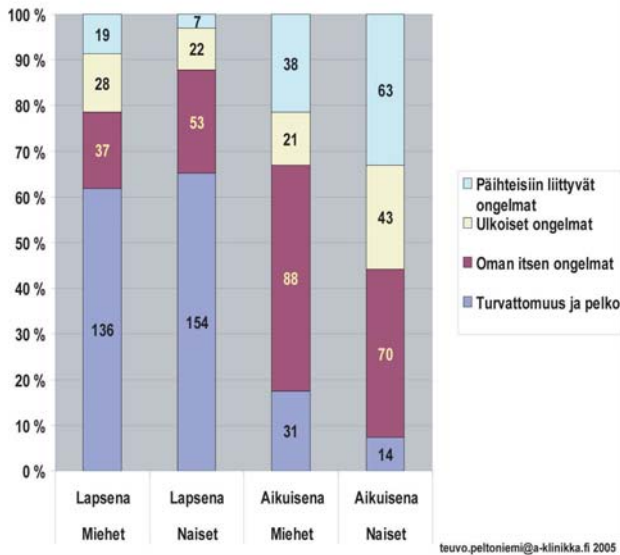

teuvo.peltoniemi@a-klinikka.fi 2005

Päihdeperhe on hyvin yleinen ja samalla yhä varsin aliarvioitu ongelma.

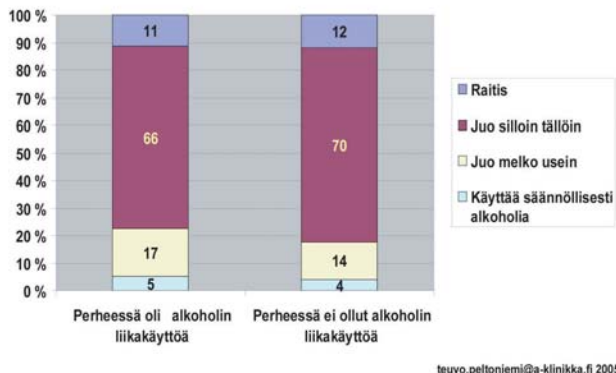
Kuvio 10. Suomalaisen päihdeperheen lasten lapsuuden ja aikuisuuden ongelmat haittaryhmittäin 2004, %.

15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet.
"Lasinen lapsuus" -galluputkimus 2004 (haittoja: naiset=398, miehet=426).

Kuvio 11. Suomalaisen päihdeperheen alkoholinkäyttöä vastaajien oma alkoholinkäyttö 1994, %.

15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet.
"Lasinen lapsuus" -galluputkimus 1994 (N=1010).

set viittaavat siihen, että sukupuolella olisi suuri merkitys päihdeperheisiin liittyvissä ongelmis-
sa. Tästä teemasta olisi hyvä saada erillistutki-
muksia.

Alkoholinkäytön "sosiaalinen perimä"

On yleinen ajatus, että lasten ja vanhempien al-
koholin käyttö korreloisivat ja että päihdeper-
heissä kasvaa uusia päihteiden väärinkäyttäjiä
eli että päihteiden käyttö "periytyy sosiaalisesti"
(esim. Ackerman 1992, Pulkkinen & Pitkänen
2002).

Toisaalta monet päihdeperheen lapset korostavat
sitä, että he pyrkivät katkaisemaan päih-
teiden liiakäytön omalta osaltaan (mm. kirjoit-
uskilpailu- ja artikkelit teoksessa Utoslahti & Pel-
toniemi 2003). Aikaisemmista haittoja koskevista
kuvioista nähtiin, kuinka alkoholi ei vielä lap-
suuden haitoissa ollut kovin suuri asia, mutta
että aikuisena päihteisiin asennoituminen ja ni-
den käyttö nousivat monilla ongelmaksi.

Omaa alkoholinkäyttöä ei kysytty enää vuo-
den 2004 aineistossa, mutta käytettävissä ovat
vuoden 1994 aineiston tiedot. Valtaosa (59 %) al-
koholiperheissä eläneistä sanoi juovansa "sil-
loin tällöin". Säännöllisesti alkoholia käyttäviä
oli vain 4 prosenttia, ja melko usein juovia 12
prosenttia. Kokonaan raittiita oli 11 prosenttia,
joka ei juuri eroa kulutustutkimuksen vuonna
1992 raportoimasta 14 prosentista (Mustonen
ym. 2005).

Omaa alkoholinkäyttöä ja päihdeperheessä
elämistä analysoidaan kuviossa 11. Se paljas-
taakin odotetun yhteyden, joskaan erot eivät
ole kovin suuria. Liikakäyttöperheiden lapset
käyttävät itsekin enemmän alkoholia kuin ne
lapset, jotka kasvoivat perheissä, joissa alko-
holia käytettiin kohtuullisesti. Alkoholinkäytön
kuvailu vaatisi kuitenkin tarkempia aineistoja
ja analyyskejä.

Johtopäätös: päihdeperhe on kansanterveysongelma

Päihdeperhe on hyvin yleinen ja samalla yhä
varsin aliarvioitu ongelma. Yleisesti ei ole ym-
märretty, kuinka paljon kodin päihteiden käyt-
tö heijastuu lasten tunne-elämään, elämänva-
lintoihin ja myöhempään päihteiden käyttöön
sekä lapsuudessa että vielä sen jälkeenkin.

Suomalaisista joka kymmenes on elänyt päih-
deperheessä. Vaikka näyttää siltä, että yleisen

alkoholinkulutuksen kasvuun verrattuna tilanne on muuttunut hiukan paremmaksi, käytännössä samana pysynyt yleisyysprosentti on huolta aiheuttava.

Asian viime vuosina saamasta julkisuudesta (esim. Itäpuisto 2001, Holmila & Kantola 2003, Alkoholiohjelma 2004–2007) ja mm. Lasinen lapsuus -toiminnan lähes kahden vuosikymmenen työstä huolimatta ei ilmeisesti ole yleisesti vieläkään tajuttu, kuinka laajamittaisesta asiasta on kysymys. Suomessa on noin 1,1 miljoonaa lasta (Valtioneuvoston selonteko 2002). Vaikka kaikki päihdeperheiden lapset eivät automaattisesti kärsi vanhempiensa alkoholin tai huumeiden käytöstä, päihdeperheet ovat tälläkin hetkellä tuottaneet *yli sadan tuhannen lapsen joukon*, joka saa haittoja vanhempiensa liiallisen päihteiden käytön vuoksi. Lisäksi 400 000 aikuista kantaa samaa muistoa ja iso osa heistä myös haittoja. Kyseessä on **kansanterveysongelma**.

Viime vuosina on aloitettu runsaasti toimia perheväkivaltaongelman pienentämiseksi. Nyt olisi mobiilisoitava samankaltainen ohjelma päihdeperheiden auttamiseksi. Perusteluksi riittäisi jo lapsen etu. Mutta asian yleisyyden lisäksi myös tutkimustulos, että päihdeperheessä kasvaminen merkitsee suurta turvattuutta ja monenlaisia haittoja niin lapsena kuin aikuisena, on tärkeä. Se heijastuu konkreettisena hoidontarpeena kaikilla psykososiaalisen auttamisen työalueilla.

Taustatyö on onneksi jo tehty. Lasinen lapsuus -hanke on kouluttanut yli 15 000 ammattilaista ja heillä on suuri halu auttaa. Materiaalia ja tietotaitoa on kehitetty runsaasti. Päihdeperheteema on nostettu esille periaatteen tasolla myös valtioneuvoston alkoholiohjelmassa. Laajan, konkreettisen auttamisohjelman aika olisi juuri nyt. ✕

Kiitokset Salme Ahlströmille, Heikki Bothakselle, Marja Holmilalle, Maritta Itäpuistolle, Antti Järventaukselle, Aino Majavalle, Rauno Mäkelälle, Heikki Sariolalle ja Kirsi Utoslahdelle sekä erityisesti TNS-Gallupin Juhani Pehkoselle, joka jälleen hoiti suurella ammattitaidolla aineiston keruun. Tutkimus on tehty osana RAY:n rahoittamaa Lasinen lapsuus -projektia.

VTL Teuvo Peltoniemi on A-klinikkasäätiön tiedotuspäällikkö ja Tiimin päätoimittaja. Hän on myös eurooppalaisen lapset riskiperheissä -aiheisen Encare-verkoston puheenjohtaja.

LÄHTEET

ROBERT J. ACKERMAN: Lapsuus lasin varjossa – lapsi alkoholiperheessä. Opas vanhemmille, ammattikasvattajille ja hoitotyöntekijöille. Toinen painos. A-klinikkasäätiö ja Valtion painatuskeskus 1992.

Alcohol problems in the family – A report to the European Union. Eurocare & Coface 1998.

Alkoholiohjelma 2004–2007 – Työväline alkoholihaittojen ehkäisyyn. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2005:2.

JAMES G. EMSHOFF & LISA L. ANYAN: Päihdeperheen lapsen tukeminen. Kirjallisuuskatsaus. A-klinikkasäätiön raporttisarja 14. A-klinikkasäätiö 1994.

MARJA HOLMILA & JANNA KANTOLA (TOIM.): Pullonkauloja – kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Stakes 2003.

MARITTA ITÄPUISTO: Pullon varjosta valoon. Vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 22/2001.

HELI MUSTONEN, PIA MÄKELÄ, LEENA METSO & JUSSI SIMPURA: Muutokset suomalaisten juomatavoissa: toiveet ja todellisuus. www.stakes.fi/hyvinvointi/ahtu/juomatapatutkimus/muutokset.doc. (2005)

TEUVO PELTONIEMI: Lapsen elämä suomalaisessa alkoholiperheessä. Teoksessa: Marja Holmila & Janna Kantola (toim.): Pullonkauloja – kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Stakes 2003. (2003a)

TEUVO PELTONIEMI: Päihdeperhe on kansanterveysongelma – Lasinen lapsuus -gallupin tuloksia. Teoksessa: Kirsi Utoslahti & Teuvo Peltoniemi (toim.): Pikkuaukuisia – kirjoituskilpailun kertomuksia ja tutkimustietoa Lasinen lapsuus -hankkeesta. A-klinikkasäätiön raporttisarja 42. A-klinikkasäätiö 2003. (2003b)

TEUVO PELTONIEMI: Päihdeperheiden lapset auttamisjärjestelmissä. Teoksessa: Kirsi Utoslahti & Teuvo Peltoniemi (toim.): Pikkuaukuisia – kirjoituskilpailun kertomuksia ja tutkimustietoa Lasinen lapsuus -hankkeesta. A-klinikkasäätiön raporttisarja 42. A-klinikkasäätiö 2003. (2003c)

LEA PULKKINEN & TUULI PITKÄNEN: Nuorten alkoholin käyttö aikuisiän alkoholiongelmiin ennustajana. Tiimi 5/2002.

Päihdetilastollinen vuosikirja 2004. Alkoholi ja huumeet. SVT Sosiaaliturva. Stakes 2004.

KIRSI UTOSLAHTI & TEUVO PELTONIEMI (TOIM.): Pikkuaukuisia – kirjoituskilpailun kertomuksia ja tutkimustietoa Lasinen lapsuus -hankkeesta. A-klinikkasäätiön raporttisarja 42. A-klinikkasäätiö 2003.

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Julkaisuja 2002:12.

www.encare.info.

LISÄTIETOJA JA PÄIVITYKSIÄ

artikkeliin julkaistaan www.osoitteissa:

www.lasinenlapsuus.fi ja

www.teuvelopeltoniemi.net